

CRNA GORA

AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE I POŠTANSKU DJELATNOST

TEL. + 382 (0)20 406-700

FAX: + 382 (0)20 406-702

E-MAIL: ekip@ekip.me

www.ekip.me

Broj: 0102-5719/1

Podgorica, 19.11.2013.god.

Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, na osnovu člana 8, 19 i 43, a u vezi sa člankom 40- 50 Zakona o elektronskim komunikacijama („Sl.list Crne Gore“, broj 50/08, 53/09, 70/09, 40/10, 49/10, 32/11 i 40/11), člana 202 Zakona o elektronskim komunikacijama (Sl.list Crne Gore br. 40/13) i člana 196 Zakona o opštem upravnom postupku („Sl.list Crne Gore“, broj 60/03), Odluke Agencije o pokretanju drugog kruga analize tržišta («Sl.list Crne Gore,» broj.9/2013), Pravilnika Agencije o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža ("Službeni list Crne Gore, broj 52/2011"), Odluke Agencije broj: 0102-4739/2 od 26.09.2013.godine o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekomu na projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva za fiksnu i mobilnu mrežu za 2012.godinu, Odluke o prihvatanju dokumenta „**Analiza tržišta pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica- maloprodajni nivo**“ broj 0102-5718/1 od 19.11.2013.godine, po pribavljenom Mišljenju Agencije za zaštitu konkurencije broj 02-215/2-13 od 13.11.2013 godin , u postupku odredjivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu, na sjednici Savjeta Agencije održanoj dana 19.11.2013.godine .donijela je sljedeće

RJEŠENJE

1. Crnogorski Telekom A.D Podgorica se određuje kao operator sa značajnom tržišnom snagom na "Tržištu pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica- maloprodajni nivo".
2. Operatoru iz stava 1. ovog Rješenja određuju se sledeće regulatorne obaveze:

Obaveze na veleprodajnom nivou:

2.1. Obaveza mogućnosti izbora/predizbora operatora

- a. Obaveza transparentnosti
- b. Obaveza nediskriminatornosti
- c. Obaveza nadzora cijena
- d. Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija.

2.2. Obaveza iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou

- a. Obaveza transparentnosti
- b. Obaveza nediskriminatornosti
- c. Obaveza nadzora cijena
- d. Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija

Obaveze na maloprodajnom nivou:

2.3. Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija

2.4. Obaveza regulisanja cijena maloprodajnih usluga

- a. Zabrana ograničavanja prekomjernih cijena
- b. Zabrana ograničavanja konkurencije postavljanjem previsokih ili preniskih cijena
- c. Zabrana davanja neopravdanih prednosti određenom krajnjem korisniku
- d. Obaveza nediskriminatornosti
- e. Obaveza transparentnosti
- f. Zabrana neosnovanog vezivanja određenih usluga.

3. Način i uslovi sprovođenja obaveza iz stava 2. tačke 2.1, 2.2, 2.3 i 2.4 Rješenja propisan je dokumentom "**Analiza tržišta pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica-maloprodajni nivo**", koji je sastavni dio ovog rješenja.

4. Operator iz stava 1 ovog Rješenja obavezan je izvršiti regulatorne obaveze određene stavom 2 tačkom 2.1, alineje a, b i c kao i tačkom 2.2. alineje a, b i c u roku od 90 dana od dana prijema rješenja.

5. Operator iz stava 1 ovog Rješenja obavezan je u cilju izvršenja regulatornih obaveza određenih stavom 2 tačkom 2.1 alineja d, tačkom 2.2. alineja d, kao i tačkom 2.3. , nastaviti sa implementacijom računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima propisanim dokumentom Agencije "Metodologija računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva", koji dokument je sastavni dio ovog rješenja. Agencija može pristupiti utvrđivanju cijena relevantnih usluga na osnovu Revidiranih regulatornih godišnjih finansijskih izvještaja u periodu do naredne analize relevantnog tržišta.

6. . Operator iz stava 1 ovog Rješenja će izvršiti regulatorne obaveze određene stavom 2 tačkom 2.4. alineje a,b,c,d,e i f, najkasnije u roku od 90 dana od dana prijema Rješenja.

7. Žalba na rješenje ne odlaže njegovo izvršenje.

O B R A Z L O Ž E N J E

Zakonom o elektronskim komunikacijama, članom 8 tačka 18. propisana je, između ostalih, nadležnost Agencije da vrši nadzor tržišta, utvrđuje operatore sa značajnom tržišnom snagom i preduzima preventivne mjere za spriječavanje negativnih efekata značajne tržišne snage operatora. Članom 19 Zakona je utvrđena je u konkretnom slučaju nadležnost Savjeta Agencije za donošenje ovakvih odluka.

Shodno članu 41. i 42 Zakona o elektronskim komunikacijama, Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost(u daljem tekstu: Agencija), na sjednici od 05.02.2013.godine je donio Odluku o pokretanju drugog kruga analiza relevantnih tržišta. Smjericama Evropske komisije nacionalnim regulatornim tijelima o definisanju i analizi relevantnih tržišta predviđeno je da se postupak analiza relevantnih tržišta treba sprovoditi periodično u cilju praćenja tehnoloških i strukturnih promjena u sektoru. Pomenutom Odlukom su određena relevantna tržišta usluga na kojima se sprovodi drugi krug analiza tržišta, u cilju ponovnog određivanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Tržište pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica, koje je predmet ove analize, dio je važeće Preporuke, što znači da je Evropska komisija zaključila da su na ovom tržištu zadovoljeni uslovi iz Testa tri kriterijuma, te da je tržište podložno *ex ante* regulaciji u većini zemalja Evropske unije.

Agencija je u sprovođenju postupka analize tržišta, propisanim članom 41. Zakona o elektronskim komunikacijama, naročito vodila računa o primjeni Smjernica Evropske komisije za nacionalna regulatorna tijela o definisanju i analizi relevantnih tržišta, kao i primjeni Preporuke Evropske komisije o relevantnim tržištima koja podliježu *ex ante* regulaciji.

Na bazi sprovedenog postupka definicije Agencija je zaključila da se ovo relevantno tržište sastoji se od sledećih kategorija usluga: usluge pristupa javnoj komunikacionoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica koja se pruža putem analognog (POTS) priključka, nezavisno od toga da li se ista nudi samostalno ili kao sastavni dio paketa elektronskih komunikacionih usluga; usluge pristupa javnoj komunikacionoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica

koja se pruža putem ISDN BA i ISDN PRA priključka i usluge fiksnog bežičnog pristupa putem WIMAX tehnologije.

Takođe, Agencija je odredila da je relevantno geografsko tržište za pružanje navedenih usluga u opsegu nacionalno, s obzirom da su identični preovlađujući uslovi konkurencije, pravni i regulatorni okvir i cjenovna politika na čitavoj teritoriji Crne Gore.

Agencija je postupak analize relevantnih tržišta sprovodila u cilju ocjene stepena konkurentnosti na određenom relevantnom tržištu, odnosno procjene da li postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom na određenom relevantnom tržištu. Pri procjenjivanju da li operator ima značajnu tržišnu snagu, Agencija je uzela u obzir neke od kriterijuma sadržanih u članu 40. Zakona, a koji su od najveće važnosti kod analize ovog relevantnog tržišta.

Tržišni učešće se najčešće koristi kao indikator tržišne snage. Obradom prikupljenih podataka, a uzimajući u obzir definiciju relevantnog tržišta, Agencija je izračunala zastupljenost različitih formi pristupa fiksnoj mreži na fiksnoj lokaciji tj. tržišno učešće Crnogorskog Telekom u relevantnom periodu iznosilo je 95,89%, a Mtel-a 4,11%. Detaljnije informacije sadržane su u dokumentu Analize ovog relevantnog tržišta.

Primjenom kriterijuma "Kontrola infrastrukture čiji se obim ne može lako replicirati" Agencija je zaključila: Da bi krajnjim korisnicima mogao ponuditi uslugu pristupa, potencijalni novi operator bi morao sam graditi pristupnu infrastrukturu do krajnjeg korisnika ili može koristiti pristupnu infrastrukturu drugog operatora. Stoga, uzimajući u obzir geografsku pokrivenost pristupne mrežne infrastrukture Crnogorskog Telekom-a, kao i činjenicu da je ista izgrađivana tokom dugogodišnjeg razdoblja, repliciranje pristupne mrežne infrastrukture Crnogorskog Telekom-a nije ekonomski opravdano, što je, uz mjerilo tržišnog učešća, još jedan pokazatelj da je Crnogorski Telekom operator sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu.

Za ostvarivanje uslova u kojima će doći do ravnopravne infrastrukturne konkurencije, u vremenskom razdoblju na koje se odnosi ova analiza, nije moguće, te da Crnogorski Telekom kontroliše infrastrukturu kod koje postoje velike prepreke razvoju infrastrukturne konkurencije.

Primjenom kriterijuma "Stepen vertikalne integracije" Crnogorski Telekom je vertikalno integrisani operator koji djeluje i na maloprodajnom i na veleprodajnom tržištu. U odsustvu regulacije, vertikalna integracija bi omogućila Crnogorskom Telekom-u prenošenje značajne tržišne snage koju ima na tržištu veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji na vertikalno povezano maloprodajno tržište pristupa javnoj komunikacionoj mreži na fiksnoj lokaciji. Takođe, Crnogorski Telekom bi, u odsustvu regulacije, mogao prenijeti značajnu tržišnu snagu koju ima na veleprodajnom tržištu započinjanja (originacije) poziva iz

javne komunikacione mreže na vertikalno povezano maloprodajno tržište javno dostupne telefonske usluge koja se pruža na fiksnoj lokaciji, čime bi potencijalnim alternativnim operatorima otežao pružanje konkurentnih maloprodajnih usluga.

Primjenom kriterijuma "Ekonomija obima i širine", Agencija je zaključila da Crnogorski Telekom Svojom prisutnošću na velikom broju tržišta dugi niz godina, koristi prednosti ekonomije obima u većoj mjeri od ostalih operatora. Na osnovu navedenog, postojanje ekonomije obima može predstavljati prepreku ulasku operatorima koji tek ulaze ili namjeravaju ući na tržište.

Crnogorski Telekom A.D. je kroz godine razvio mrežu, pretežno fokusiranu na pružanje javno dostupne telefonske usluge u fiksnoj mreži, na koju nadograđuje druge tipove elektronskih komunikacionih usluga. Iz navedenog proizilazi da je jedinični trošak Crnogorskog Telekoma za pružanje usluge fiksnog pristupa niži od troška koji će za istu uslugu imati operator koji tek ulazi na tržište.

Primjenom kriterijuma "Kompenzaciona kupovna moć" Agencija je zaključila, nakon analize ovog relevantnog tržišta, da postoji nedostatak kompenzacione kupovne moći na tržištu, odnosno ne postoji korisnik koji može uticati na odredjivanje cijena Crnogorskog Telekoma-a.

Primjenom kriterijuma "Stepen diferencijacije usluga", Agencija je zaključila da Crnogorski Telekom nudi različiti kombinovane pakete usluga koji prema svojim karakteristikama i namjeni zadovoljavaju različite potrebe krajnjih korisnika, a pripadaju različitim relevantnim tržištima, npr. usluge prenosa govora, prenosa podataka i prenosa radio difuznih signala. Integralnom ponudom više usluga u okviru jednog paketa Crnogorski Telekom vrši prenošenje značajne tržišne snage sa relevantnog tržišta na kojem ima značajnu tržišnu snagu na drugo tržište. Istovremeno, za nove učesnike ovo može predstavljati značajnu barijeru za ulazak na relevantnom tržištu.

Nakon sprovedene analize relevantnog tržišta Agencija je konstatovala da je Crnogorski Telekom a.d. Podgorica, operator sa značajnom tržišnom snagom na Tržištu pristupa javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica- maloprodajni nivo.

Regulatorne obaveze

Nakon sprovedenog drugog kruga analize ovog relevantnog tržišta i procjene efekata implementiranih regulatornih obaveza na veleprodajnom nivou, Agencija ocjenjuje odsustvo efikasne konkurencije na relevantnom maloprodajnom tržištu koje iziskuje nastavak regulatorne intervencije na veleprodajnom nivou. Imajući u vidu u postupku analize identifikovane aktuelne

i potencijalne prepreke razvoju konkurencije, koje se odnose na vertikalno i horizontalno prenošenje značajne tržišne snage, Agencija određuje Crnogorskom Telekom-u regulatorne obaveze na veleprodajnom i maloprodajnom nivou.

Obaveze koje se nameću Crnogorskom Telekom-u na veleprodajnom nivou su:

Obaveza mogućnosti izbora/predizbora operatora

Crnogorskom Telekomu kao operatoru koji ima značajnu tržišnu snagu na tržištu pristupa fiksnoj mreži, Agencija, shodno članu 49 Zakona, određuje obavezu da njegovim pretplatnicima omogući pristup uslugama svih ostalih operatora javno dostupnih telefonskih usluga, i to: izborom bilo kojeg operatora prilikom svakog poziva upotrebom prefiksa za tog operatora; predizborom određenog operatora, na osnovu koda usluge, pri čemu se ne ograničava mogućnost iz stava 1 ovog člana.

U skladu sa gore navedenim regulatornim obavezama, Crnogorski Telekom je obavezan operatoru, koji se obratio zahtjevom, omogućiti uslugu predizbora operatora za javno dostupne telefonske usluge u fiksnoj mreži, za krajnjeg korisnika kojem je Crnogorski Telekom pristupni operator, s potpunom funkcionalnošću, segmentaciju usluge po različitim vrstama poziva, i to: lokalni pozivi, međumjesni pozivi, pozivi prema mobilnim mrežama, međunarodni pozivi i dr.

Crnogorski Telekom je dužan da kod obezbjeđenja usluge izbora i predizbora operatora uvažava sledeće prateće obaveze: obavezu transparentnosti, obavezu nediskriminatornosti, obavezu nadzora cijena i obavezu vođenja odvojenih računovodstvenih evidencija.

Crnogorski Telekom je u okviru obaveze transparentnosti, u obavezi da pripremi i dostavi Agenciji na davanje saglasnosti Segment Referentne interkonekcionu ponudu za uslugu izbora i predizbora operatora najkasnije u roku od 90 dana od dana prijema rješenja.

Agencija ocjenjuje da ova regulatorna obaveza ne predstavlja nikakvo dodatno opterećenje za operatora sa značajnom tržišnom snagom, već doprinosi promovisanju razvoja održive konkurencije na relevantnom tržištu.

Agencija naglašava da je Referentna interkonekciona ponuda dokument koji je podložan izmjenama, shodno promjenama na tržištu i tehnološkom razvoju.

Crnogorski Telekom je, shodno obavezi transparentnosti propisanoj u sklopu regulatornih obaveza nakon obavljenog prvog kruga analize ovog relevantnog tržišta, objavio Referentnu interkonekcionu ponudu u februaru mjesecu 2011.godine. Ovom referentnom ponudom definisao je uslove pružanja i cijene usluga izbora i predizbora operatora.

Crnogorski Telekom je dužan da obezbijedi uslugu izbora i predizbora operatora pod jednakim uslovima i jednakog kvaliteta kao i svom maloprodajnom segmentu ili povezanom društvu u cilju ispunjenja obaveze nediskriminatornosti.

Objavlivanjem Referentne interkonekcione ponude u februaru mjesecu 2011.godine ispunjena je i mjera nediskriminatornosti, jer je Agencija ocjenom usklađenosti Referentne ponude sa zakonom utvrdila da su uslovi koji se nude u pogledu uslova pružanja i cijene usluge izbora i predizbora jednaki za sve, čime je ispunjen i princip nediskriminatornosti.

Crnogorski Telekom je dužan u sklopu obaveze nadzora cijena, dostaviti Agenciji na evidenciju i sagledavanje usklađenosti troškovno formiranih cijena za operatorski pristup i interkonekciju u vezi sa izborom i predizborom operatora.

S tim u vezi, Crnogorski Telekom A.D. je shodno obavezama transparentnosti i nediskriminatornosti, objavio Referentnu interkonekcionu ponudu u februaru 2011.godine. Ovom referentnom ponudom definisao je uslove pružanja i cijene usluga izbora i predizbora operatora. Agencija je u julu 2011.godine donijela Rješenje o izmjena referentne interkonekcione ponude za fiksnu mrežu, kojim je Crnogorskom Telekomu naloženo da u roku od 15 dana uskladi tekst referentne interkonekcione ponude. Crnogorski Telekom je u svojoj Referentnoj ponudi objavio uslove pružanja ovih veleprodajnih usluga. Crnogorski Telekom je u obavezi da troškovno formira cijene za operatorski pristup i interkonekciju u vezi sa izborom i predizborom operatora.

Agencija može, shodno članu 46. Zakona o elektronskim komunikacijama operatoru sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu, narediti preduzimanje mjera u cilju odvojenog računovodstvenog praćenja poslovnih aktivnosti koje se odnose na pružanje usluga interkonekcije i operatorskog pristupa.

S tim u vezi, Crnogorski Telekom, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, dužan je da sprovede odvajanje računovodstvenih evidencija koje se odnose na usluge ovog relevantnog tržišta od usluga ostalih maloprodajnih i veleprodajnih tržišta. Ovo će omogućiti Agenciji provjeru poštovanja principa troškovne orijentisanosti i nediskriminatornosti u vezi sa cijenama usluga Crnogorskog Telekoma.

Crnogorski Telekom je, shodno obavezi nadzora cijena i odvajanja računovodstvenih evidencija propisanih u sklopu regulatornih obaveza nakon obavljenog prvog kruga analize ovog relevantnog tržišta, sproveo odvajanje računovodstvenih evidencija koje se odnose na usluge ovog relevantnog tržišta od usluga ostalih maloprodajnih i veleprodajnih tržišta, shodno Rješenju Agencije broj 0904-2327/3 od 30.05.2011. godine kojim je Crnogorskom Telekom-u

određena obaveza sprovođenja računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u skladu sa dokumentom "Metodologija računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva". Crnogorski Telekom je u obavezi da nastavi sa implementacijom projekta na način i u rokovima kako je određeno pomenutim dokumentom.

Obaveza iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou

Imajući u vidu aktuelne i potencijalne prepreke razvoju konkurencije na ovom relevantnom tržištu, Agencija ne vjeruje da je moguće u periodu do naredne analize očekivati razvoj efikasne konkurencije na ovom tržištu. Takođe, Agencija smatra da je obaveza predizbora operatora nedovoljna da bi konkurencija efikasno stupila na tržište. Očekuje se da bi samo jedan mali broj korisnika bio spreman platiti odvojene račune za mjesečnu pretplatu i pozive.

Iz navedenih razloga, Agencija, na osnovu člana 47. Zakona je nametnula obavezu iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou, čime se promovise konkurencija usluga na relevantnom tržištu.

Crnogorski Telekom je u obavezi da omogući korišćenje pretplatničkih linija od strane drugih operatora elektronskih komunikacionih usluga u cilju pružanja javnih govornih usluga krajnjim korisnicima. Sa iznajmljivanjem pretplatničkih linija operator-korisnik ima mogućnost da krajnjim korisnicima izda jedinstven račun, čime preuzima i kompletan odnos sa krajnjim korisnicima.

Crnogorski Telekom je dužan da kod obezbjeđenja usluge iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou uvažava sledeće prateće obaveze: obavezu transparentnosti, - obavezu nediskriminatornosti, obavezu nadzora cijena i obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija.

Crnogorski Telekom je u obavezi da pripremi i dostavi Agenciji na davanje saglasnosti Segment Referentne ponude koji se odnosi za iznajmljivanje pretplatničkih linija na veleprodajnoj osnovi najkasnije u roku od 90 dana od dana prijema rješenja.

Agencija ocjenjuje da ova regulatorna obaveza ne predstavlja nikakvo dodatno opterećenje za operatora sa značajnom tržišnom snagom, već doprinosi promovisanju razvoja održive konkurencije na relevantnom tržištu. Agencija naglašava da je Referentna interkonekciona ponuda dokument koji je podložan izmjenama, shodno promjenama na tržištu i tehnološkom razvoju.

Crnogorski Telekom je dužan da obezbijedi uslugu iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou pod jednakim uslovima i jednakog kvaliteta kao i svom maloprodajnom segmentu ili povezanom društvu.

S tim u vezi, Crnogorski Telekom A.D. je shodno obavezama transparentnosti i nediskriminatornosti, objavio Ponudu za pružanje usluge iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou 2011.godine. Objavljivanjem pomenute Ponude ispunjene su mjere transparentnosti i nediskriminatornosti iz tačke 2.2 dispozitiva Rješenja.

Shodno Rješenju Agencije broj 0904-2327/3 od 30.05.2011. godine kojim je Crnogorskom Telekom-u određena obaveza sprovođenja računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u skladu sa dokumentom " Metodologija računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva", Crnogorski Telekom je sproveo pomenute regulatorne obaveze i implementirao prvu fazu Projekta koja se odnosi na istorijsko troškovno računovodstvo po troškovnom standardu Potpuno raspodijeljenih troškova (*eng. FDC*) za 2011. i 2012.godinu. Takođe, Crnogorski Telekom je izradio troškovni model po navedenom troškovnom standardu i pripremio niz regulatornih finansijskih izvještaja na način i u rokovima predviđenim Metodologijom Agencije.

Regulatorni finansijski izvještaji su odobreni Odlukom broj: 0102-4739/2 od 26.09.2013.godine o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekom-a na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva za fiksnu i mobilnu mrežu za 2012. godinu.

Crnogorski Telekom će, shodno obavezi nadzora cijena iz tačke 2.2 dispozitiva Rješenja izvršiti izmjene cijena usluge iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou u pravcu troškovno orijentisanih cijena i inovirati Ponudu za pružanje usluge iznajmljivanja pretplatničkih linija na veleprodajnom nivou najkasnije u roku od 90 dana od dana donošenja Rješenja. Agencija može pristupiti utvrđivanju cijena relevantnih usluga velerpodajnog iznajmljivanja pretplatničkih linija na osnovu Revidiranih regulatornih godišnjih finansijskih izvještaja u periodu do naredne analize relevantnog tržišta.

Agencija može, shodno članu 46. Zakona o elektronskim komunikacijama operatoru sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu, narediti preduzimanje mjera u cilju odvojenog računovodstvenog praćenja poslovnih aktivnosti koje se odnose na pružanje usluga interkonekcije i operatorskog pristupa.

Crnogorski Telekom je u obavezi da pripremi i dostavi Agenciji odvojene računovodstvene evidencije, shodno usvojenoj Metodologiji vođenja odvojenih računovodstvenih evidencija i troškovnog računovodstva. Metodologija definiše principe regulatornog računovodstva, principe računovodstvenog odvajanja, postavlja obaveze operatora sa značajnom tržišnom snagom i pruža uputstva za troškovno računovodstvo.

S tim u vezi, Crnogorski Telekom je, shodno obavezi odvajanja računovodstvenih evidencija propisanoj u sklopu regulatornih obaveza nakon obavljenog prvog kruga analize ovog

relevantnog tržišta, sproveo odvajanje računovodstvenih evidencija koje se odnose na usluge ovog relevantnog tržišta od usluga ostalih maloprodajnih i veleprodajnih tržišta shodno Rješenju Agencije broj 0904-2327/3 od 30.05.2011. godine kojim je Crnogorskom Telekom-u određena obaveza sprovođenja računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u skladu sa dokumentom " Metodologija računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva". Crnogorski Telekom je u obavezi da nastavi sa implementacijom projekta na način i u rokovima kako je određeno pomenutim dokumentom.

Obaveze na maloprodajnom nivou:

Obaveze nametnute na veleprodajnom nivou su neophodne u pravcu promovisanja konkurentnosti na maloprodajnom nivou, međutim, Agencija ocjenjuje da one nisu dovoljne i ne mogu ograničiti aktuelne i potencijalne aktivnosti zloupotrebe od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom. Iz tog razloga, Agencija nameće obaveze na maloprodajnom nivou koje smatra proporcionalnim i adekvatnim preprekama konstatovanim u postupku analize ovog relevantnog tržišta, koje se odnose na prenošenje značajne tržišne snage na cjenovnim i necjenovnim osnovama.

Agencija može, shodno članu 50. Zakona, nametnuti specifične regulatorne obaveze na maloprodajnom nivou koje se nameću operatorima sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom maloprodajnom tržištu. Obaveze koje se nameću operatoru sa značajnom tržišnom snagom mogu uključiti zahtjeve kojima se ograničavaju sledeće aktivnosti: obračunavanje prekomjernih cijena; ometanje ulaska na tržište; ograničavanje konkurencije postavljanjem previsokih ili preniskih cijena; davanje neopravdanih prednosti određenom krajnjem korisniku; neosnovanog vezivanja određenih usluga.

Agencija može propisati jednu od sledećih metoda određivanja cijena usluga i to: metodu ograničavanja maloprodajnih cijena (*Price cap*); metodu regulacije individualnih tarifa; metodu troškovne orijentacije cijene; usklađivanje cijena sa cijenama na uporedivim tržištima.

Crnogorski Telekom, kao operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu koje je predmet ove analize, je dužan da kod određivanja maloprodajnih cijena usluga ovog relevantnog tržišta se rukovodi pratećim obavezama troškovne orijentisanosti, nediskriminacije i transparentnosti.

Navedene regulatorne obaveze su adekvatne i proporcionalne identifikovanim aktuelnim i potencijalnim preprekama razvoju konkurencije na relevantnom tržištu, što je detaljno obrazloženo u dokumentu koji je sastavni dio ovog Rješenja.

Metodom cjenovne regulacije treba da se obezbijede uslovi za efikasnu konkurenciju na tržištima maloprodaje, kao i zaštita interesa korisnika elektronskih komunikacionih usluga, uz uvažavanje načela zaštite javnog interesa, načela objektivnosti, troškovne orijentisanosti, transparentnosti i nediskriminacije.

Agencija je Pravilnikom o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža ("Sl.list Crne Gore ", br. 52/2011) propisala uslove i način kontrole cijena, sprečavanje primjene cijena kojima se ograničava konkurencija i uređuje regulacija maloprodajnih cijena. Pravilnik je urađen u skladu sa članom 50 Zakona o elektronskim komunikacijama ("Službeni list Crne Gore" broj 50/09 i 70/09) kojim je propisana mogućnost nametanja regulatornih mjera operatoru sa značajnom tržišnom snagom ako se na osnovu analiza relevantnih tržišta ocijeni da relevantno maloprodajno tržište nije dovoljno konkurentno, da se nametanjem svih raspoloživih mjera na nivou veleprodaje ne bi ostvarili željeni ciljevi ili da već naređene mjere nijesu postigle željene ciljeve.

U skladu sa članom 9. Pravilnika o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža operator kojem je naređeno preduzimanje troškovne orijentacije mora dokazati da su cijene izračunate na osnovu troškova uz prihvatljivu stopu prinosa na investiciona ulaganja. Prilikom provjeravanja ispunjavanja obaveze Agencija može primijeniti metode troškovnog računovodstva koje su nezavisne od onih koje primjenjuje operator. Agencija može od operatora rješenjem takođe zahtijevati da obrazloži i po potrebi koriguje cijene, pri čemu teret eventualnog dokazivanja snosi operator.

Operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom maloprodajnom tržištu prema kojem se preduzima mjera kontrole maloprodajnih cijena, dužan je da implementira sistem troškovnog računovodstva saglasno Metodologiji specificiranoj od strane Agencije.

Nakon primjene propisanog sistema troškovnog računovodstva i odvojenog računovodstva operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom maloprodajnom tržištu dužan je pružiti uvid u regulatorne finansijske informacije, kako bi Agencija ispunila svoje regulatorne zadatke u ovoj oblasti, uključujući i nadzor cijena.

Operator je dužan objaviti godišnje regulatorne finansijske informacije revidirane od strane nezavisnog revizora i izvještaj o usklađenosti sa regulatornim obavezama.

Crnogorski Telekom je već razvio sistem računovodstvenog razdvajanja i troškovnog računovodstva u skladu sa Metodologijom Agencije o računovodstvenom razdvajanju i troškovnom računovodstvu, kao i objavio na svom zvaničnom web site-u regulatorne finansijske izvještaje koji obuhvataju i uslugu pristupa javnoj komunikacionoj mreži na fiksnoj lokaciji.

Regulatorni finansijski izvještaji su odobreni Odlukom broj:0102-4739/2 od 26.09.2013.godine o prihvatanju sprovedenih aktivnosti Crnogorskog Telekom-a na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva za fiksnu i mobilnu mrežu za 2012. godinu.

Crnogorski Telekom će, shodno obavezi nadzora cijena iz tačke 2.4.alineja a dispozitiva Rješenja izvršiti izmjene cijena usluga pristupa mreži (PSTN pristup, ISDN BA pristup i ISDN PRA pristup) u pravcu troškovno orijentisanih cijena i inovira Cjenovnik usluga -fiksna mreža najkasnije u roku od 90 dana od dana prijema rješenja. Agencija može pristupiti utvrđivanju cijena relevantnih usluga pristupa mreži ((PSTN pristup, ISDN BA pristup i ISDN PRA pristup) na osnovu Revidiranih regulatornih godišnjih finansijskih izvještaja u periodu do naredne analize relevantnog tržišta.

U postupku analize ovog tržišta konstatovane su prepreke razvoju konkurencije koje se odnose na prenošenje značajne tržišne snage na cjenovnoj osnovi i praksu diskriminacije cijenama. Nametanjem ove obaveze nije intencija Agencije da generalno zabrani mogućnost odobravanja popusta, odnosno različitih cijena različitim kategorijama korisnika. Naprotiv, Agencija je mišljenja da Crnogorski Telekom kao operator sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu može ponuditi i objaviti u svom Cjenovniku odobrene popuste određenim kategorijama korisnika, koji su bazirani na objektivnim kriterijumima kao što su: obim saobraćaja, broj linija, rok zaključenog korisničkog ugovora (maksimum 24 mjeseca) i sl. Međutim, cjenovna diskriminacija postaje antikonkurentna aktivnost, odnosno prepreka razvoju konkurencije, ako utvrđivanje različitih cijena usluge za različite kategorije korisnika nije zasnovano na objektivnim kriterijumima. U odsustvu regulacije, Crnogorski Telekom bi mogao diskriminisati krajnje korisnike na račun određenih kategorija korisnika (npr. veliki poslovni korisnici).

Agencija ocjenjuje da je neophodno odrediti Crnogorskom Telekom-u obavezu zabrane cjenovne diskriminacije koja podrazumijeva zabranu davanja neopravdanih prednosti određenim kategorijama krajnjih korisnika.

Agencija je dana 04.11.2011. godine usvojila Pravilnik o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža ("Službeni list Crne Gore, broj 52/2011").

Pomenuti Pravilnik u članu 11, 12, i 13 sadrže mjere Agencije kojim se sprečava davanje neopravdanih prednosti određenim kategorijama krajnjih korisnika, u okviru kojih Agencija propisuje obaveze operatoru sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu da se prilikom utvrđivanja maloprodajnih cijena rukovodi principima nediskriminatornosti i transparentnosti.

U skladu sa članom 12. Pravilnika, maloprodajna cijena usluge operatora sa značajnom tržišnom snagom koja se nudi pod ekvivalentnim uslovima treba da bude ista za sve korisnike. Izuzetno, popusti su objektivno opravdani i mogu se odobriti posebnim kategorijama korisnika (npr. invalidima, korisnicima socijalne pomoći). Operatori će objaviti u svom Cjenovniku odobrene popuste određenim kategorijama korisnika, koji su bazirani na objektivnim kriterijumima, kao što su: obim saobraćaja, broj linija, rok zaključenog korisničkog ugovora (maksimum 24 mjeseca) i sl.

Svi operatori javnih elektronskih komunikacionih mreža su obavezni da, shodno članu 102. stav 2 Zakona, učine dostupnim javnosti važeće cijene, tarife i opšte uslove pružanja svojih usluga. Pored ove generalne obaveze, Crnogorski Telekom je dužan da objavi Cjenovnik usluga na kome će jasno i nedvosmisleno biti prezentirane cijene svih maloprodajnih usluga, odnosno cijene svih kombinovanih paketa, popusti i objektivni kriterijumi za odobravanje popusta kod određenih usluga, odnosno kombinovanih paketa, promotivne aktivnosti kao i ostale relevantne informacije koje se tiču uslova korišćenja usluga.

Agencija ocjenjuje da se operatoru sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu treba nametnuti obavezu dostavljanja Agenciji izmjena cjenovnika i obavještenja o izmjenama cijena prije njihovog stupanja na snagu.

Operator sa značajnom tržišnom snagom je u obavezi da se shodno članu 11, 12, i 13 Pravilnika o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža ("Službeni list Crne Gore, broj 52/2011") rukovodi principima nediskriminatornosti i transparentnosti. Naime, Operator sa značajnom tržišnom snagom dužan je, shodno članu 13. stav 1 Pravilnika, učiniti transparentnim cjenovnik usluga na kome će jasno i nedvosmisleno biti prezentirane cijene svih javno dostupnih telefonskih usluga na fiksnoj lokaciji za pravna i fizička lica, odnosno cijene svih kombinovanih paketa, popusti i objektivni kriterijumi za odobravanje popusta kod određenih usluga, odnosno kombinovanih paketa, kao i ostale relevantne informacije koje se tiču uslova korišćenja usluga.

Takođe, operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom maloprodajnom tržištu dužan je, shodno članu 13 stav 2 pomenutog Pravilnika, dostaviti Agenciji obavještenje o izmjenama cijena ili uslova pružanja usluga, sa detaljnim obrazloženjem razloga izmjene, najmanje 30 dana prije njihovog stupanja na snagu.

Na taj način, Agencija ima mogućnost da provjeri poštovanje principa transparentnosti, nediskriminatornosti i troškovne orijentisanosti cijena, kao i da identifikuje potencijalne anti-konkurentske aktivnosti. Agencija neće davati formalnu saglasnost na izmjene cijena Crnogorskog Telekom-a, ali će intervenisati u slučaju kršenja pomenutih principa prije stupanja na snagu istih.

Obaveza transparentnosti u pogledu vezanih /kombinovanih ponuda usluga (eng. Tying and bundling) kojom se onemogućava neosnovano vezivanje određenih usluga. Glavni cilj nametanja ove obaveze je u sprečavanju ili ograničavanju prepreka razvoju konkurencije na relevantnom tržištu, koje se odnose na neosnovano vezivanje određenih usluga, s obzirom da ova praksa može imati negativan efekat na operatore i krajnje korisnike.

Kod ocjene prepreka razvoju konkurencije, Agencija je razmatrala da li vezana/kombinovana ponuda usluga (eng. *Tying and bundling*) predstavlja potencijalnu prepreku razvoju konkurencije s aspekta prenošenja značajne tržišne snage sa jednog tržišta na blisko povezana horizontalna tržišta. Naime, integrisanje usluga u okviru jednog paketa, onemogućava transparentnost cijena pojedinih usluga. S druge strane, praksa kombinovanih paketa usluga može rezultirati racionalizacijom troškova poslovanja operatora, i samim tim i povoljnostima za krajnje korisnike. Međutim, ova praksa ima anti-konkurentski karakter u slučaju kombinovanja usluge sa konkurentskog i usluge sa nekonkurentskog tržišta u okviru tarifnog paketa. Crnogorski Telekom može, u odsustvu regulacije, obavezati krajnje korisnike da u paketu sa pretplatom za PSTN ili ISDN priključak kupuju usluge koje im nisu neophodne. U takvim okolnostima, alternativni operatori su limitirani da kreiraju isti tip paketa svojim korisnicima, čime su dovedeni u neravnopravan položaj. Strategijom ponude vezanih/kombinovanih paketa operator sa značajnom tržišnom snagom učvršćuje svoju poziciju i uvećava barijere uvođenju konkurencije na relevantno tržište.

Agencija je dana 04.11.2011. godine usvojila Pravilnik o regulaciji cijena maloprodajnih elektronskih komunikacionih usluga koje se pružaju putem javnih fiksnih telefonskih mreža ("Službeni list Crne Gore, broj 52/2011").

U skladu sa članom 15 Pravilnika koji se odnosi na zabranu primjene ponuda kojima se vrši neosnovano vezivanje usluga, Agencija će provjeravati praksu kombinovanja i vezivanja usluga. Takva provjera može da uključi i sprovođenje testa profitabilnosti za kombinovane ponude na način da se utvrdi da li maloprodajna cijena paketa usluga pokriva troškove odgovarajuće veleprodajne usluge uvećane za sve relevantne troškove uslovljene pružanjem tog paketa usluga.

U cilju sprovođenja ovakve provjere, operator sa značajnom tržišnom snagom će obavijestiti Agenciju o troškovnoj strukturi veleprodajne cijene usluga ili mrežne opreme koja se koristi za pružanje maloprodajnih usluga, i drugim relevantnim informacijama, nakon čega će Agencija ispitati poštovanje principa transparentnosti, nediskriminatornosti i troškovne orijentisanosti cijena, kao i identifikovati potencijalne anti-konkurentske aktivnosti.

Nacrt Analize relevantnog maloprodajnog tržišta pristupa mreži na fiksnoj lokaciji i Nacrt Rješenja o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom su bili predmet javnog

konsultativnog postupka u periodu 22.06.-22.08.2013.godine. Ključne primjedbe Crnogorskog Telekom, koji je Nacrtom Rješenja određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom, su se odnosile na izbor metoda regulacije cijene veleprodajnog iznajmljivanja pretplatničkih linija i izbor metoda regulacije cijena maloprodajnog pristupa fiksnoj infrastrukturi. Naime, Agencija je u nacrtu Analize istakla da će koristiti Metod utvrđivanja veleprodajne cijene iznajmljivanja pretplatničkih linija primjenom umanjenja na iznos cijene maloprodajnog ekvivalenta(eng. Retail minus metodologija), i Metod ograničenja nivoa maloprodajnih cijena (eng. Price cap) za regulaciju cijena relevantnih maloprodajnih cijena. Crnogorski Telekom je u svojim komentarima osporio primjenu gore pomenutih metoda regulacija cijena s obzirom da je razvio i implementirao sistem troškovnog računovodstva u skladu sa Metodologijom Agencije i koji daje podlogu za regulaciju cijena. Imajući u vidu činjenicu da je Agencija Odlukom broj:0102-4739/2 od 26.09.2013.godine dala saglasnost na sprovedene aktivnosti Crnogorskog Telekom-a na Projektu računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva za fiksnu i mobilnu mrežu za 2012. godinu, Agencija se opredijelila za metod utvrđivanja cijena koji počiva na rezultatima primijenjenog troškovnog računovodstva i troškovnog modela.

Agencija je takodje, u skladu sa članom 42 stav 1 Zakona o elektronskim komunikacijama, u postupku analize predmetnog tržišta, dobila pozitivno Mišljenje Agencije za zaštitu konkurencije broj 02-215/2-13 od 13.11.2013 godine.

Žalba na rješenje ne odlaže njegovo izvršenje, shodno članu 19 stav 7 Zakona o elektronskim komunikacijama.

PRAVNA POUKA:

Protiv ovog rješenja, može se izjaviti žalba Ministarstvu za informaciono društvo i telekomunikacije u roku od 15 dana od dana prijema rješenja.

Savjetnik Savjeta

Božica Djurović